

Şehrin YeniGün GAZETESİ'NİN ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

Defizası

CİLT: 4 • SAYI: 21

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

7 EKİM 2022 CUMA

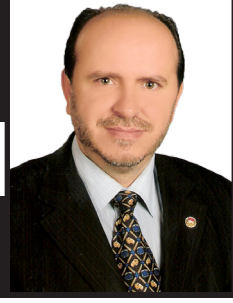

**KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

KONYA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

**SADULLAH DANIŞ'IN GÖZÜYLE
HALİKARNAS BALIKÇISI
VE SÜNGER AVCILARI**

YAZMAYA AŞIK BİR HOCA PROF. DR. AHMET SEVGİ

**MUSTAFA
GÜDEN**

TAKDİM

Bir dönem Selçuk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü de yapan emekli Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Ahmet Sevgi'nin ilginç bir edebiyata yönelik hikâyesi var. Lise yıllarında avukat olmanın hayalini kururken bir yandan da edebiyattaki başarısızlığını yenmeye çalışmakta. Fakat düşük notlar almaktan bir türlü kurtulamamaktadır. Bir gün makûs talihi döner ve önce öğretmenini değiştirir. Yeni gelen öğretmen ilk kompozisyon sınavından sonra onu karşısına alır ve "Sen iyi bir yazar olabilirsin" der. O da bu heyecanla adliyenin yolunu bırakıp kitapçılara girip çıkmaya başlar. Aslında bu röportajın sadece bir hayat hikâyesi olmadığını okuyunca göreceksiniz, bu yurun. (M. Güden)

Hocam, Nerede ve hangi tarihte dünyaya geldiniz. İlk öğreniminizi nerede aldınız?

Nüfus cüzdanımda 15 Mart 1953'te Mersin'in Mut kazasına bağlı Sakız Köyü'nde doğduğum kayıtlı. Ancak annem rahmetli, senden önce 3 aylıkken ölen bir Ahmet daha vardı. Senin nüfus kaydın o Ahmet'e aittir. Kim onun kaydını yıktırıp da seni tekrar yazdıracak, derdi.

İlkokulu köyümde (1960-1965), orta ve lise tahsilimi de Adana İmam-Hatip Okulunda tamamladım. (1969-1976)

Edebiyata ilginiz nasıl başladı?

Lise birinci sınıfta kompozisyon dersimize Mustafa Teheldere (Yakınlarda "korona"dan vefat ettiğini duydum. Allah gani gani rahmet etsin) adlı bir öğretmenimiz gir-

mişti. Nasıl ders anlatıyordu, hangi konuları işlemişti, hatırlamıyorum. Ama hatırladığım bir şey var: Yazılı imtihanlarda hep zayıf almıştım. Hoca, yarıyılın son haftasında beni sözlüye kaldırdı ve yarım ağızla "beyaz" dedi. Ben sorunun devamı nasıl gelecek diye beklerken hoca birden "Konuşsana be çocuğum!" diye gürelemesin mi? Ben ne söyleyeceğimi toparlayamadan doğaçlama konuya girdim:

"Beyaz beyazdır, beyaz olmasa beyaz demezlerdi. Kim beyaza siyah derse..." 'yanılmış olur' diyecektim ki arkalardan bir arkadaşımız "alınını karışlarını" demesin mi? Hoca kızdı, bağırıldı-çağırıldı ve yine zayıf verdi.

Bu arada gayet tabii, ben de boş durmuyordum. Seyit Kemal Karaalioğlu'nun: "Sözlü-Yazılı **KOMPOZİSYON** Konuşmak ve Yazmak **SANATI** (İst. 1972) adlı eserini didik etmişim.

İkinci yarıyıl "kompozisyon" hocamız değişti. İsmi -maalesef- şimdi hatırlayamadığım Adapazarlı bir edebiyat öğretmeni girdi kompozisyon dersimize. Diğer derslerim çok iyi olmasına rağmen kompozisyonun zayıf almam ağırımaya gitmişti. Harıl harıl kitap okuyor, yazı çalışmaları yapıyordum. Nihayet yeni hocamız kompozisyonun ikinci yarıyılın ilk imtihanını yaptı. Sınıfta notlarımız okunuyor. Ben "Acaba yine zayıf mı aldım" diye heyecandan tir-tir titriyorum. Sıra bana geldi. Hoca: "Ahmet Sevgi" kim? dedi. Ayağa kalkıp: "Benim efendim" dedim.

İÇİNDEKİLER

• YAZMAYA AŞIK BİR HOCA
PROF. DR. AHMET SEVGİ
MUSTAFA GÜDEN
• ÇİĞ TAVUK YİYENLER DERNEĞİ
FATMA TUTAK

• SADULLAH DANIŞ'IN GÖZÜYLE HALIKARNAS
BALIKÇISI VE SÜNGER AVCILARI
MUSTAFA ÖZCAN
• DİVAN-U LUGATİT-TÜRK VE ÖNEMİ - 3
ANUŞ GÖKCE

Söyle bir yüzüme baktı. "Teneffüste beni gör" dedi. Notumu okumadı. Her halde yine "zayıf" aldım diye iyice telaşlandım. Teneffüs zili çaldı. Öğretmenler odasında hocamın yanına vardım. Hocamız: "Doğru söyle, bu kompozisyonu sen kendin mi yazdın?" dedi. "Evet, efendim" deyince karşıdaki boş sandalyeyi göstererek "otur" dedi ve konuşmaya başladı:

"Kompozisyonunu çok beğendim. Belki şumarırsın diye sınıfta söylemedim. Çalışsan ileride yazar olabilirsin. Tabii, çok okuman lazım..."

Öğretmenimizin bu sitayişkâr ifadeleri benim için bir dönüm noktası oldu. O güne kadar "avukat" olmayı düşünürken birden "yazar" olmaya karar verdim. Artık tiryakisi olduğum Adana adliyesindeki sanık avukatlarının heyecanlı konuşmalarını dinlemeye gitmez oldum. Kısıtlı imkânlarımla kitap ve dergiler alıp okumaya başladım. 1974-1975 eğitim ve öğretim yılında okulumuzun kitap satış büfesini çalıştırmış olmam kitap dünyasını biraz daha yakından tanımama vesile oldu. Bu arada benim sorumluluğumda "VERİM" adlı bir de sınıf gazetesi çıkarıldığımızı hatırlıyorum. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girerek oralardaki sanat-edebiyat mahfillerinde bulunmak, yazarlık köşkünün merdivenlerinden ağır ağır çıkmak en büyük hedefimdi. Nasip değilmiş, Elazığ Fırat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdim. Edebiyat, ilgim olmaktan öteye, mesleğim de olma yolundaydı.

Fırat Üniversitesine ne zaman başladınız ve nasıl bir öğrencilik dönemi yaşadınız?

İmam-Hatip Lisesi'ni bitirdiğim yıl (1976) Fırat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne başladım. İmam-Hatip Okulunu parasız yatılı okuduğum için mecburi hizmetim vardı. Elazığ merkezde, Fırat Üniversitesinin hemen yanında bir camiye (Bahçelievler Camii) imam-hatip tayin edildim. Hem öğrencilik, hem Cuma günleri entelektüel bir camiaya verdiğim cuma vaazlarını hazırlamak beni daha çok okumaya ve daha çok çalışmaya sevk ediyordu.

Öğrencilik dönemim; hadis ve tefsir okumak, fakültede derslere devam etmek ve din hizmeti görevimi aksatmamak için geceli

gündüzlü çalışmakla geçti diyebilirim.

Selçuk Üniversitesine atanma süreciniz nasıl gelişti?

1980'de Edebiyat Fakültesini bitirdikten kısa bir süre sonra Mardin Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak tayinim çıktı. Ancak birtakım sebeplerle göreve başlayamadım. Bir yıl sonra tekrar öğretmenlik için Millî Eğitim Bakanlığına müracaat ettiğimde "Branşınızda öğretmen açığı yoktur" denilerek (Oysa aynı gün gazetelerde 500 edebiyat öğretmeni alınacağına dair ilan vardı) evrakım iade edildi. Müstafi sayılmış olduğum için MEB kendince beni cezalandırmış oluyordu.

Öğretmen olamayacağımı anlayınca acaba üniversitelere girebilir miyim, diye düşünmeye başladım.

Erzurum, Bursa ve İzmir'de asistanlık imtihanlarına girdim, başarılı olmadım. Ümitsizliğe düşmedim, yabancı dil ve edebiyat bilgilerimi artırmak için var gücümle çalışıyordum. Nihayet 1983 yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve

Edebiyatı Bölümüne öğretim görevlisi olarak girdim.

Doktora ve müteakiben akademik kariyer süreciniz nasıl seyretti?

24 Ocak 1983 tarihinde Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde göreve başladım ve kısa bir süre sonra yani 1 Mart 1983'te askere gittim. Erzincan'da kısa dönem askerliğimi müteakip tekrar görevime döndüm. O zaman Selçuk Üniversitesi'nde edebiyat alanında Yüksek Lisans ve Doktora programı olmadığı için Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisansa başladım. (1983) Bir taraftan Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde ders veriyor, haftada iki gün de Ankara'ya gidiyor Yüksek Lisans dersi alıyordum. Bu zor şartlarda Gazi Üniversitesi'nde Yüksek Lisan (1984) ve Doktora (1987) yaptım. 1988'de Yardımcı Doçent, 1994'te Doçent ve 2002'de de profesör oldum.

Önce dergi ve gazete yazarlığına mı başladınız yoksa kitap mı neşrettiniz?

Tabii ki dergi ve gazete yazarlığım öncedir. Üniversiteye girmeden evvel gazete ve dergilerde yazılarım çıkmıştı. Kitap çalışmam üniversiteye girdikten sonra başladı.

Hangi dergi ve gazetelerde yazdınız?

Lise yıllarımdan itibaren bazı dergi ve gazetelerde yazılar yazmıştım. Ancak kalburüstü denilebilecek ilk makalem Türk Edebiyatı dergisinde çıktı. (Türk Edebiyatı, Sayı: 108, İst. 1982, s. 31) Daha sonraları Millî Kültür, Türk Yurdu, Türk Kültürü Araştırmaları, Yedi İklim, Kültür Dünyası vb. dergilerde; Son Havadis, Son Çağrı, Yeni Mesaj, Ayyıldız, Tercüman ve Yeni Çağ gazetelerinde yazdım.

İlk kitap çalışmanıza nasıl başladınız ve ne kadar zamanda tamamlayabildiniz?

Yüksek Lisans tezimin basılmış hali olan ilk kitabım (Latîfî'nin İki Risâlesi: Enîsü'l-füsahâ ve Evsâf-ı İbrahim Paşa, Konya-1986) bir yıllık çalışmanın ürünüdür.

Üretken bir akademisyen olarak birçok kitabınız kütüphanelerde yerini aldı. Muhtevalarıyla birlikte kitaplarınızı kısaca anlatır mısınız?

Kitaplarımın muhtevalarıyla birlikte anlatılması müstakil bir çalışma gerektirir. Ben "bilimsel kitaplarım", "makale ve deneme kitaplarım" başlığı altında kitaplarımın adlarını sıralayarak yetinmek isterim.

BİLİMSEL KİTAPLARIM:

- 1-Latîfî'nin İki Risalesi: Enîsü'l-füsahâ ve Evsâf-ı İbrahim Paşa, Konya-1986.
- 2-Hikâye-i Garîbe, Konya-1992 (Prof. Dr. Saim Sakaoğlu ile birlikte)
- 3-Merdümi, Tuhfetü'l-İslâm, Konya-1993.
- 4-Latîfî, Sübhatü'l-Uşşâk, Konya-1993.
- 5-Prof. Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri, Konya-1995. (Yrd. Doç. Dr. Mustafa Özcan'la birlikte)
- 6-Prof. Dr. Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri, Konya-1996. (Yrd. Doç. Dr. Mustafa Özcan'la birlikte)
- 7-Molla Câmî'nin Erba'ini ve Manzûm Türkçe Tercümeleri. Konya-2000,
- 8-Mir'âtü'l-akâid Tercümesi, Konya-2013
- 9-Cezerî Kasım Paşa SÂFÎ DÎVÂNI, Konya-2016 (Yrd. Doç. Dr. Hakan Sevindik'le birlikte)

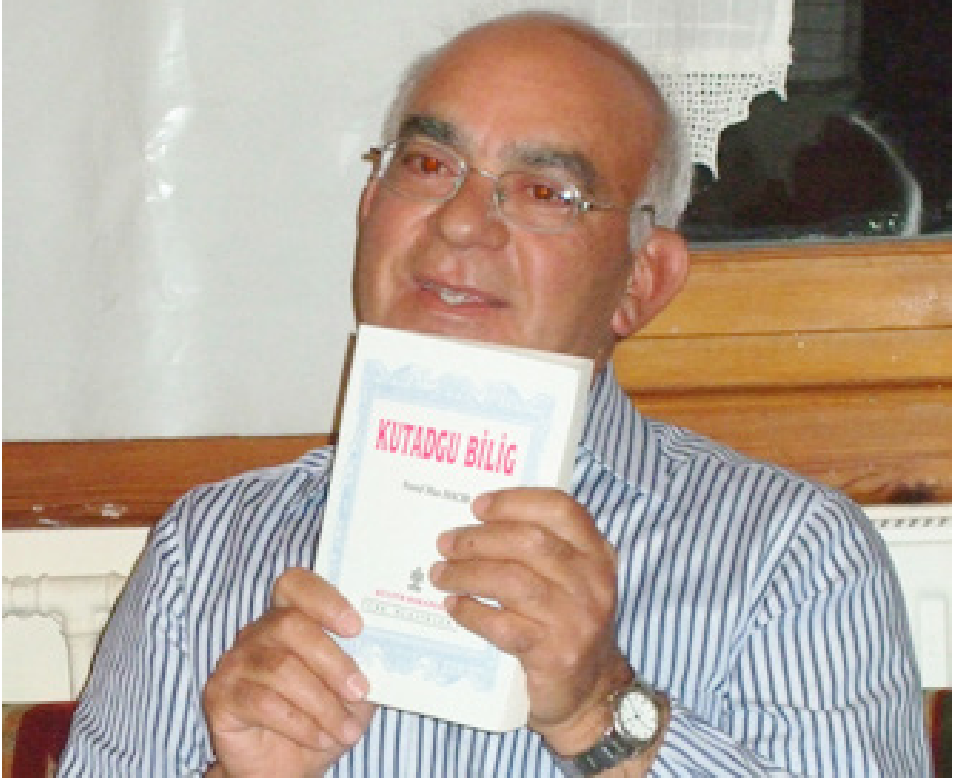
DENEMELERİM:

- 1-Sevgi Gözüyle Denemeler, Konya-1999.
- 2-Zihniyet Değişimi, Konya-2002.
- 3-Türkçenin Acı Günleri, Konya-2003.
- 4-Beyitlerin Gölgesinde, Konya-2004.
- 5-Yazıyorum Öyleyse Varım, Konya-2005.
- 6-İman ve İsyân Şairi Mehmet Akif, Konya-2011.
- 7-Ötelerden 33 Kişi, Konya-2012.
- 8-Beyitlerin Gölgesinde (İlaveli 2. Baskı) Konya-2013.
- 9-Aczimin Giryesi, Konya-2013.
- 10-Kültür-Sanat Yazıları, Konya-2014.
- 11-Sosyal Meseleler, Konya-2016.
- 12-Yazıyorum Öyleyse Varım, (2. Baskı) Konya-2019.
- 13-Tiryaki Sözleri'nin Gölgesinde, Konya-2020.
- 14-Din Anlayışında Reform, Konya-2020
- 15-Türkçenin Acı Günleri, (İlaveli 2. Baskı) Konya-2020

İstiklal Marşı deyince Akif, Akif deyince de İstiklal Marşı hatırlanır; sizce gerek İstiklal Marşı gerekse Akif hakkında toplum bilinci ne düzeydedir?

Toplumda bir şey ne kadar çok konuşulursa emin olun, hakkında en az bilgi ve bilinç sahibi olunan şey odur. Maalesef, Mehmet Akif ve İstiklâl Marşı'na dair durum da budur.

Yakın tarihimizin müstesna şahsiyetlerinden olan Merhum Erol Güngör'e dair hem kitap yazdınız hem de makaleleriniz var. Erol Güngör'ün özel yanlarını bize özet-

leyebilir misiniz?

Rahmetli Erol Güngör'le bir tanışıklığım yoktu. Yalnız onu lise yıllarımdan beri takip ediyordum. Yazılarından ve kitaplarından edindiğim intibaa göre Erol Güngör çalışkan, mütevazı, milliyetçi-mukaddesatçı ve fikir üreten müstesna bir şahsiyettir.

Mehmet Akif, Necip Fazıl ve Erol Güngör'ün tasavvur ettiği gençlik portresinin oluşumu günümüzde ne durumdadır?

Mehmet Akif:

"Sade Garb'ın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz.

O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin;

Giden üç yüz senelik ilmi tez elden edin!" der.

Necip Fazıl'ın Gençliğe hitabesi malum:

Kökü ezelde ve dalı ebedde bir sistemin aşkına, vecdine, diyalektiğine, estetiğine, irfanına, idrakine sahip bir gençlik...

Erol Güngör'ün görüşü ise şöyle:

"Türk münevveri (genci) yüz yıl önceki Türkçeyi kullanmayacak ama bin yıl önceki Türk metinlerini bile anlayacak; yeni harfleri kullanacak ama Üniversite kapısı (İst. Ün.) önündeki kitabeyi görünce alık-alık bakmayacak."

Şimdi bu ifadeleri terazinin bir kefesine yerleştirin, diğer kefesine de bugünkü gençliği koyup tartın... Ve kararı siz verin...

Dilimizin bugünkü ahvalini nasıl yorumluyorsunuz?

Dil, yazar ve sanatkarların elinde gelişip güzelleşir. Günümüzde yazar ve sanatkarların "dil" diye bir endişeleri olmadığını söylersem dilimizin bugünkü hâl-i pür-melâlini sanırım özetlemiş olurum.

Masanızda yeni kitap çalışması var mı?

Çeşitli kongrelerde sunduğum tebliğleri ve ilmi makalelerimi "Türk-İslâm Edebiyatı Üzerine MAKALELER" adı altında topluyorum. Bir de Mevlânâ'nın "Mesnevîsi"nden 100 güzel/didaktik beytin Türkçe söylenişinden oluşan "Mesnevî'nin Gölgesinde" adlı kitap çalışmam var. İlk fırsatta bu iki çalışmayı tamamlamak istiyorum.

Hocam çok teşekkür ederim.

Ben de teşekkür eder çalışmalarınızda başarılar dilerim...

Not: Bu röportaj 13 Nisan 2021 tarihli Konya YENİGÜN gazetesinde yayınlanmıştır. Hocamızla ilgili önemli bilgiler ihtiva ettiğini düşündüğümüz bu röportajı unutulup gitmemesi için "Şehrin Hafızası"na almayı uygun bulduk.

ÇİĞ TAVUK YİYENLER DERNEĞİ

FATMA
TUTAK

Bir sohbet esnasında geçen "Şimdiki nesil hatır saymayı bilmiyor" yolundaki şikâyet üzerine bu konuyu masaya yatırmaya karar verdim. Öncelikle hatır sözcüğünün TDK da geçen karşılıklarına bir göz atalım:

Hatır1: Düşünme, akılda tutma, hafıza, zihin, yad.

Hatır2: Gönül, kalp

Hatır3: Birine karşı duyulan saygı, sevgi

Hatır4: Durum, keyif, hâl

Biz burada üçüncü anlamı ele alacağız. Öncelikle maksadımın eski yeni ayrımı yapmak olmadığını belirtmek isterim. Sümer yazıtlarından bu yana tekrarlananların aksine ben yeni nesil konusunda her zaman ümit varım. Bir yandan bizim tutumlarımız bir yandan teknolojik gelişmeler bir yandan değişen dönüşen hızlanan yaşam... Tüm bu koşullara maruz kalan biz olsaydık ne halde olurduk acaba? 'Buğday ektin de arpa mı biçtin?' diye sorarlar insana. Başka bir deyişle girdiler ve çuktular meselesi...

Sohbetin bir yerinde hatır kavramını bizden sonrakilere nasıl aktarmalıyız sorusu gündeme geldi. Benzer ahlaki ve hatta dini değerler ne şekilde öğretilmeliydi? Bu görevi üstlenmesi gereken kişi veya kurumlar hangi esasa göre seçilmeli, görevlendirilmeliydi?

Kanaatimce ömür denilen yolculukta besikten mezara dek süren öğrenme ve arayışın ilk adımı ailede atılmalı. İlk mektepte karşılaşılabilecek olan hocanın rahle-i tedrisatından evvel ana babanın çocuğa bilhassa hal ile yaşayarak-ki günümüzde de doğru davranış kazandırma hareketin sözle ifadeden daha etkili olduğu ortaya çıktı- göstermesi elzemdir. Bütün ahlaki değerler gibi hatır mevzuu da en iyi, aile içinde karı kocanın birbirine çocuklara ve aile büyükleri ile eş dost akrabaya takındıkları samimi tavırlarla intikal ettirilir. Çocuk gözlem ve yaşantı yoluyla edindiği bu tecrübeleri içselleştirerek davranış, seciye haline getirir.

Hakkı dingin, uzun kirpikli, kahverengi gözlerini sessizce kendisini dinleyen kahve halkının üzerinde gezdirdi. Sonra bakışlarını iki eliyle tuttuğu kehribar tespihe sabitleyerek:

- Hatır kavramı yalnızca yeni neslin değil bizlerin de unutmaya yüz tuttuğu bir konu. Kendi derdimize düşüp etrafımızda olup biten hadiselerle bigâne kalabiliyoruz. Bana neci tavırlarla gönül bağımız olan insanların ihtiyacına cevap vermekten hali olabiliyoruz. Mevzuu bir meselle daha anlaşılır hale getirmek isterim. Ne dersiniz anlatayım mı? Kahve halkı hep bir ağızdan onayladı: "Hay hay..."

Kazandaki çay suyu kendi halinde kaynayıp dururken ocakçı, askıdaki çayları çoktan unutmuş, ağız bir karış açık Hakkı ağabeyi dinleyen çelimsiz çırağın ensesine bir şaplak aşk edince çocuk hemen toparlanıp çayları dağıtmaya koyuldu. Hakkı omzuna attığı hırkasını yine omzuyla sandalyenin arkalığine doğru itti. Balıkçı yaka krem renkli kazağının kollarını sığadı. Gözleri daima iki eli arasında tuttuğu kehribar tespihte, anlatmaya başladı:

Millî mücadele yıllarında Türk ordusu düşmanı kovmuş muzaffer bir edayla Ankara yolunda ilerlerken geçtikleri köylerde halkın teveccühüyle, karşılaşılır. Alkışlar, dualar, gözyaşları...

Bu köylerden birinde Tahta bacağı sü-rüyerek gelen bir ihtiyar, kumandanın atının dizginine yapışır ve yalvarmaya başlar:

-Kumandanım şu bacak yüzünden cepheye geri dönemedim. Şehitlik mertebesine eremedim. Kümeste kran artığı bir dembes-te tavukcağazım var kurbanın olam konuğum olun bir yol onu size ikram edem. Bunu olsun çok görme şu fakire.

Kumandan yaverine işaret eder yanında alıkoyduğu beş altı erle ihtiyarın evine misafir olurlar. Sevincinden deliye dönen ihtiyar hemen ocağı yakar. Kazanı ateşin üstüne koyar. Haşlanan tavuğun suyuna bulgur salar. Pilav pişer pişmez tavukla beraber sofraya getirir ve konukları buyur eder. Kumandan tavuğa dokunmadan pilava kaşık sallayan askerin çekingenliğini fark eder ve tavuğu pay etmeye karar verir. Epey zorlanarak parçalar ve eratin

önüne koyar. Kendisine düşen ise tavuğun sıksa boynudur. Bunu sıyırmaya çalışırken etin bir türlü kopmayışını hayvanın kartlığına verir. Fakat bakar ki asker de eti koparmakta ve çiğnemekte zorlanmakta, ortaya çıkan kemiklerde kalan etler kızıla çalmaktadır. Anlaşılır ki tavuk çiğdir. Kumandan ve askerler bunu ihtiyara belli etmemek için ellerinden geleni yapar. Yemekten sonra sırayla ihtiyarın elini öptüp teşekkür ederler. Uzaklaşan orduya yetişmek üzere tez elden yola koyulurlar. İhtiyar, kahraman Türk askerini konuk etmenin sevinci içinde dualar mırıldanarak arkalarından bakar bakar...

İşte 'Hatır için çiğ tavuk yemek' sözü o zamandan günümüze kadar söylenegelmiştir. Kahraman Türk askeri savaşı bilek gücünün yanı sıra bu gönül zenginliğiyle elde etmiştir.

Çaylar içilmiş, kahve halkı anlatılan meselin etkisinden yavaş yavaş sıyrılıp günlük mevzulara dönerken yan masada oturan Veyssel Usta cebinden çıkardığı markaları masaya bıraktı ve Hakkı'ya seslenerek: "Vakit öğleyi geçti Hakkı Abim acıkmadık mı? Gel bizim dükkâna geçelim de bizim çocuklar sana bir yarım yapsın. Amma korkma bizim tavuklar nar gibi kızarmıştır. Sana çiğ tavuk yedirmeyiz evvel Allah." dedi. Hakkı, amma yaptın der gibi başını sallayıp: Ayp ettin Veyssel Usta,

ondan kuşumuz yok fakat olsa ne çıkar? Senin güzel hatırın için onu da yeriz. Biz kimin torunuyuz? Veyssel Usta, "Hay yaşa sen" diyerek kolunu arkadaşının omzuna attı. Gü-lüşerek kahveden çıktılar, iki dükkân ilderdeki dönercinin yolunu tuttular.

MESNEVİ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

بت شکستی کیرم ابراهیم وار کو بت تن را فدا کردن بنار

*Tutalım ki İbrahim gibi put
kırıyorsun, beden putunu
onun gibi ateş içine atış
nerde? (Hz. Mevlânâ)*

(Hz. Mevlânâ)

PUT KIRMAK
*Put kırmak kolay, sen nefsini ateşe atabiliyor musun?
İbrahim'e ateş niçin gül bahçesi oldu biliyor musun?*
7 Ekim 2022 (Ahmet Sevgi)

Cevat Şakir'in Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle:

SADULLAH DANIŞ'IN GÖZÜYLE HALIKARNAS BALIKÇISI VE SÜNGER AVCILARI

MUSTAFA ÖZCAN

Giriş

Halikarnas Balıkçısı (Doğumu: Girit, 1890; Ölümü: 13 Ekim 1973 İzmir) Türk edebiyatında denizi, deniz insanlarını en çok yazan bir yazarımızdır. Onun denize olan bu tutkusu, hikâye kitaplarının adlarından bile anlaşılmalıdır: **Ege'nin Dibi** (1952), **Yaşasın Deniz** (1954), **Gülen Ada** (1957), **Merhaba Akdeniz** (1947), **Ege Kıyılarından** (1939), **Ege'den** (1972), **Gençlik Denizlerinde** (1973) gibi. Bununla yetinmemiş, Osmanlı tarihinin gözde deniz komutanlarının başarılarını da iki tarihî romanında anlatmıştır. **Uluç Reis** (1962), **Turgut Reis** (1966). Romanları içinde en meşhuru **Aganta Burina Burinata'dır** (1946) ve Mahmut'un denize olan tutkusunu hikâye etmektedir. **Ötelerin Çocuğu** (1956) ise ilk yazdığı romandır fakat **Aganta Burinata'dan** sonra yayımlanmıştır. Sünger avcılarını anlattığı **Deniz Gurbetçileri** (1969) daha sonra kaleme aldığı romanıdır. **Bulamaç** adlı romanı gazete sahifelerinde kalmış ve sonradan araştırmacılar tarafından gün ışığına çıkarılarak yayımlanmıştır (1996). Dolayısıyla onun eserleri denize bırakılmış bir demet çiçek gibidir. Eserleri elbette bu kadar değildir. Bugün yirmi biri bulan kitaplarının yanında henüz kitaplara girmemiş yazılan olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla bu sayının ileride daha da artabileceği düşüncesindeyiz.

Halikarnas Balıkçısı sadece denizi, denizle teması olan insanları anlatmakla kalmamıştır. Onun eserlerinde hiçbir yerde göremediğimiz deniz dibi tasvirleri vardır. Denizi, hırçınlığından provezzasına kadar (ki kendisi buna fırtınaların imparatoru adını takmıştır) her şeyi ile yaşatmıştır. Bu yüzden "Türk edebiyatında deniz" denilince akla ilk o geliyor. Onu, zaman zaman Sait Faik'le karşılaştıranlar olmuştur. Sait Faik İstanbul'u; Adalar'ı, Marmara denizini hikâyelerine taşımıştır. Zeyyat Selimoğ-

lu'nun eserlerine ise Karadeniz girmiştir. Türk edebiyatında, Kemal Bilbaşar, Tank Dursun K., Ayhan Sanısmaloğlu gibi yazarlar da denize kayıtsız kalamamışlardır. Özellikle Tank Dursun K.'nin **Denizin Kanı** romanı, tematik bakımından Halikarnas Balıkçısı'nın romanlarını hatırlatmaktadır.

Halikarnas Balıkçısı'nın derin kültürü ve doğa tutkusuyla bilinen bir yazarımızdır. Robert Kolej'den sonra İngiltere'de Oxford'da okumuştur. Türkiye'ye dönüp gazetecilik ve ressamlık yaptığı sıralarda da yazdığı bir yazı yüzünden tutuklanmıştır. Sadi Borak'ın kitabında¹ bu konuda ayrıntılı bilgi vardır. Sürgün gittiği Bodrum'dan bir türlü ayrılamamış, cezasını tamamladıktan sonra da orada kalmıştır. Bu yılların hikâyesini çok güzel bir anı kitabı olan **Mavi Sürgün**'de (1961) bulabiliriz. Bugün Bodrum'u meşhur eden simâlar arasında Halikarnas Balıkçısı'nın adı başta sayılmaktadır. Bu yargı, **Habertürk** gazetesi yazarı Fatih Altaylı'nın "22.08. 2022 tarihli "Bodrum Pahalı Olmalı" başlıklı yazısında da tekrarlanmıştır.

Naci Sadullah'ın (Doğumu: 1910, İzmir; Ölümü: 27 Ağustos 1975) şimdiye kadar pek çok kişinin gözünden kaçan bir röportajı vardır: "Sünger Avcıları".² 34 gün süren bu röportaj, bir ölçüde Halikarnas Balıkçısı'nın ve daha çok da sünger avcılarının yaşamlarına ışık tutmaktadır. Röportajın bütünü okununca, yazının Halikarnas Balıkçısı'ndan edinilen bilgilerle desteklendiğini söylemek mümkündür. Çünkü Bodrumlu sünger avcılarını o tanıır ve Naci Sadullah'a yardımcı olan da odur.

Röportajın Hikâyesi: Gazeteci Naci Sadullah'a, İzmir'de birkaç ay öncesi (1942 yılı) ismini vermediği bir arkadaşı "Bodrum'a gel.

1 Sadi Borak, Halikarnas Balıkçısı ve Bir Duruşmanın Öyküsü, Bilgi Yayınevi, Ankara 1982, 228 sahife.

2 Naci Sadullah Daniş, "Mevsimin En Güzel Röportajı", Yeni Sabah, Sayı: 1461, 31 Mayıs 1942, s.1 başlar; Sayı: 1531, 9 Ağustos 1942 tarihinde sona erer. 34 tefrika sürmüştür.

Bodrum'da yer yüzünde hiç göremeyeceğin kadar güzel şeyler göreceksin. Harikulade şeyler dinleyeceksin. Ve şimdiye kadar hissetmediğin duygular tadacaksın. Bunların bazıları, güzellikleriyle seni mest edecek, bazıları derin derin düşündürcek, bazıları korkutacak, bazıları ağlatacak, bazıları güldürecek, bazıları da şaşıratacaktır" demiştir (3 Haziran 1942).

Sadullah Daniş o gün bu sözlerin birazını olsun açıkla dese de dostu " Gelip görmeden anlayamazsın" diye cevap vermiştir. Çok sevdiği ve çok inandığı bu dostunun olgun karakterini, ince zevkini bilmece söylediklerine itibar etmeyecektir. Fakat bunları bildiği içindir ki o günkü konuşmalarından sonra hemen bütün rüyalarını Bodrum süslemiş ve bu seferki seyahatini Bodrum'a yapmıştır. Kısaca Bodrum'a gidişinin sebebi bu samimi ve etkili dost telkinidir. Bunun içindir ki yolculukta mesafe azaldıkça, yani Bodrum'a yaklaştıkça heyecanı artmıştır. Bodrum'da dostu onu karşılamaya gelecek, şeker kutuları gibi bembeyaz evleriyle, masmavi deniziyle güzel, aydın ve şirin Bodrum'da buluşacaklardır.

Bu yolculuk kara yoluyla yapılır. Önce saat 20.00'deki vapurla Bandırma'ya, Bandırma treni ile İzmir'e varır. İstanbul'dan ayrılışının üzerinden 24 saat geçmiştir. Daha önce bir saat yirmi dakikada uçakla, İstanbul'dan İzmir'e döndüğünü söyleyen yazar, aynı yolu bu sefer vapur ve trenle almaktadır. Bu, ikinci yolculuğun sıkıntılarını hikâye eden Naci Sadullah, İzmir'de kalmış, Bodrum'a nasıl gidileceği hususunda bilgi edinmiş ve bu bilgiler ışığında Bodrum'a iki gün iki gecede ulaşabileceği kanaatine varmıştır. Aydın'a otokarla gider, geceyi orada geçirir, sabah kalkan otobüs postasıyla Milas'a, ertesi sabah oradan hareket eden otobüsle Bodrum'a geçer. Bu yolculuk esnasında içki içen şoförlerin tutumunu, tabiatın güzelliklerini, yolun halini, yolcuların durumunu, konaklama yerlerinde şoförlerin keyfiliklerini dile getirmiş, belli bir saat alışkanlığı olmadığını belirtmiş, ayrıca yolculukta uyuza yakalandığını ifade etmiştir. Bu arada otobüse yolcu ayarlayan Çakır Hasan'ın yardımını nakleder. Çakır Hasan, bu yardımın karşılığını fazlasıyla almıştır.

Otobüsten inince yazarın, Halikarnas Balıkcısı hararetle karşılar. Yazarın gözleri de önce dostunun kıyafetine takılır. Bu kıyafeti uzun uzun tasvir eder. Kıyafetin işçi tulumuna

benzediğini; giyinmeyi, soyunmayı kolaylaştıran halini, ceplerinin büyüklüğünü, derinliğini nakleder. Fakat bu kıyafetin içinde olgun ve dimdik bir başın varlığını işaret etmeden duramaz. Geniş alnı, uzun burnu, yeke gibi dağınık saçları, dört parmak uzunluğundaki uzun, enli favorisinden bahsederek portresini çizer. Daha sonra da bir kendi kıyafetine, bir de onun pratik, sıhhi ve o kadar da tabii kıyafetine bakınca yanlış düşündüğünü anlamış, hatta ertesi günü o kıyafeti kendisinin de giymesi gerektiğini söylemiştir. Otobüsten inince Cevat Şakir'in evine kadar kısa bir yürüyüş yapılır. Cevat Şakir, Bodrum'da herkesin ilgi odağıdır. Kimisi kendisinden kitap ister; kimisi elindeki tohumu göstererek, bunun nasıl diki-leceğini sorar; bir başkası önüne çıkarak, İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Rumca ders alan arkadaşlarına katılmak istediğini belirtir. Birisi de ondan tohum ister. Bütün bu insanlara, Balıkcı; ya istediklerini verir ya da alacaklarına dair vaatte bulunur. Sadullah Daniş, şunu görmüştür bu esnada: Balıkcı bütün her şeyle Bodrumluların hizmetindedir. Bodrumlular da onu gönüllerinin içine yerleştirmiştir. Bu yüzden Bodrum'a attığı minderi, bir türlü toplayıp kaldırmayı götürememiştir. Kısacası Halikarnas Balıkcısı, sağa sola öğüt, bilgi ve vakit dağıtmaktadır. (6 Haziran 1942).

Sadullah Daniş ve Halikarnas Balıkcısı:

"Mevsimin en güzel röportajı" diye okurlara takdim edilen bu röportajda Halikarnas Balıkcısı'yla yazarın tanışma hikâyesi de vardır. Naci Sadullah, sözünü ettiği Cevat Şakir'le Bodrum'un her köşesini birlikte gezer. Onu yıllar önce yazılarını okuyarak tanımıştır. Onun; tabiatı bize çok renkli ve şiirli anlatan yazılarını sevmiştir. Bu yazıların "Halikarnas Balıkcısı" imzasıyla yayınlandığını görmüş ve bu imzanın sahibini bir hayli merak etmiştir.

Naci Sadullah'ın belirttiğine göre bir gündelik gazetede ilk hikâyesini okuduğu günden beri yazılarının kanmak bilmeyen bir tiryakisi olmuştur. Halikarnas Balıkcısı'nın "renkli, olgun, derin ve yaratıcı şahsiyeti, bende sadece gıpta, takdir, sevgi ve saygı değil, aynı zamanda teccüss de uyandırdı", demektedir. Bir İstanbul seyahatinde dostu Ömer Rıza Doğrul'un tavassutu ile Halikarnas Balıkcısı'yla tanışmış, o tanışma aralarında hiç kopmayacak bir bağ oluşturmuştur. Ama asıl onun hakkındaki bilgi sahibi olması bir gazetenin "sual-cevap" sütununda çıkan bir yazıyla olmuştur.

Bu adı verilmeyen gazetede "meçhul bir muharrir" olarak bilinen yazarın kim olduğu sorusuna şöyle cevap verilmiştir:

"Gazetemizde "Halikarnas Balıkcısı" namı müstearıyla hikâyeler yazan zatın asıl ismi Cevat Şakir'dir. Kendisi Oxford Üniversitesinden mezundur. "Halikarnas", "Bodrum" kazasının eski ismidir. Cevat Şakir, Bodrum'da uzun müddet balıkçılık ettiği için, bu ismi müstear olarak kullanmaktadır. 50 yaşında, uzun boylu, geniş omuzlu, çok dinç bir zat olan Cevat Şakir, dört lisanı*, kendi ana dili gibi bilir. Kendisi, Türkiye'de ilk defa kahve yetiştiren bir bahçıvan, aynı zamanda da çok kuvvetli bir ressamdır"

Bu cevap, o zamanlar Naci Sadullah'ı tatmin etmemiş, aksine dimağına yepyeni ve pek çok soru takılmıştır. O gün bu cevapları okuyunca şaşkına dönmüştür. Çünkü onu fraklı, başında balıkçı kasketi, bir elinde ressam fırçası, öbür elinde de bahçıvan kazmasıyla bir insan çorbası gibi düşünmüştür. Hele Cevat Şakir'i daha sonra tanıdıktan sonra o günkü şaşkınlığına büsbütün gülmüştür. Aslında Cevat Şakir'i layıkıyla anlamak kolay değildir.

Ona göre Cevat Şakir, hayatın sillelerini yedikten sonra hayatı daha da sevmiştir. İnsanları, dünyayı bütün kusurları ile sevmiştir... Onun sevgi skalasında önce insan, daha sonra Bodrum gelmektedir. Ona sorarsanız Bodrum'daki mezar, İstanbul'un saraylarına tercih edilebilir. Bir insanın Bodrum'un havasını, insanını tanımadan, meyvesini tatmadan, çiçeğini koklamadan ölmesi büyük bir eksikliklerdir. Ömrünü Bodrum'a adamıştır. Bu yüzden hayatının birçok yılını burada geçirmiştir. Sadullah Daniş'e göre Bodrum'da gölge, meyve veya çiçek veren, küçük veya büyük, ne kadar ağaç varsa, bu Oxford mezzunu bahçıvanın eseridir. Şimdi o Bodrum

çiçeklerinin, ağaçlarının, karanfillerinin, güllerinin nefis kokusu sahile taşınmaktadır.

Cevat Şakir, Naci Sadullah'ı çok merak ettiği Bodrum kalesine götürmez. Çünkü orasını sevmemektedir. Gerçi Bodrum'un tarihini anlatır, kalenin geçmişine dair yeni okuduğu kitaplardan bahseder, geçmiş medeniyetlere dair bilgiler verir. Bu arada Halikarnas Balıkcısı'nın İngiliz Kralı Beşinci George, yazdığı mektubu görmüş ve röportajında yayımlamıştır. Balıkçı'ya verilen cevabı da nakletmiştir. İstiklâl Harbi'nde büyük kahramanlıklar gösteren Hasan Çavuş'un türbesinden de bahsedilir. Halikarnas Balıkcısı bu efsaneyi anlatır ama efsaneye inanmaz. Onun gözünde asıl önemli olan, Ege kültürünün geçmişte büyük bir medeniyet meydana getirmesidir. Her şeyin başına da Anadolu iklimini, Bodrum iklimini koyar. Bu emsalsiz iklim, sadece yeryüzünün en nefis meyvelerini değil, en meyveli insanları da yetiştirmiştir. Yazara Bodrum kalesini gezdiren rehberi, Cevat Şakir'i çok sevdiğini söyler ama onun Bodrum kalesinin duvarına zarar verdiğini de açıklar. Bir konuşmasında kaleye dış bileyişinin sebeplerini yazara anlatan Halikarnas Balıkcısı kaleyi kalemıyla yıkamayacağını bilmekte, başka türlü yıkmanın çaresini aradığını söylemektedir. Onun bu niyeti taşıdığı günlerde Sadullah Daniş'e şöyle bir olay gerçekleştiğini hikâye etmiştir:

"Bir gün Muğla vilayetinde Atatürk'e bir abide yaptırılacağını öğrendim. Adam kıtlığında beni de sanatkar yerine koyarak fikrimi sorular. Ben, fırsatı kaçırmayarak, fikrimle beraber zikrimi de bildirdim ve 'Bence, dedim, öyle bir abidenin kaidelerini, alelade taşlardan değil, beyaz ve pembe mermerlerden yapmalıyız. Bu nefes mermerleri de şu gördüğümüz kalenin herhangi bir duvarından çıkarabiliriz.

Bunun için, sizden para pul isteyecek değilim. Bana bir miktar dinamit bulun. Kâfi.

Teklifim, onlara da yumuşak görünmüştü. Fakat içlerinden birisi:

-Ya dedi, kale yıkılabilirse?

İçinden:

-Nerede o günler diyerek gültümsedim ve cevap verdim:

"Ne münasebet efendim?"

Bir kılı koparılmakla, koca bir domuz ölmü mü?

Fazla uzamayan bu konuşma sonunda, benim fikrim galebe çaldı. Bu konuşmadan üç gün sonra, kale duvarlarının birine dibine yerleştirdiğim kocaman dinamit paketinin fitilini yakarken(...) çok zevk duydum."

Yine ona göre bu kale er geç yıkılacak ve Akdeniz'in bu oya gibi işlenmiş güzel sahili, bu çamur külçesini andıran bu taşlaşmış yığından kurtulacaktır. Çünkü o eski ve manasız taş yığını eski eser saymamaktadır (14 Haziran 1942).

O Yılların Bodrumu: Halikarnas Balıkcısı, Bodrum'daki evini temelinden çatısına kadar bizzat kendisi yapmıştır: Deniz kenarındaki geniş ve nefis verandalı evini. Bodrum'un zengin bir tabiat dekoru vardır. Bodrum ise inşaatı henüz tamamlanmamış bir ilçe görünümündedir. Denizi gibi gönül ferahlatan bembeyaz evleriyle hatırlanır. Evlerin dümdüz damları vardır. Binalar üzerinde kiremitli bir çatı görülmemektedir. Halk, bahar ve yaz gecelerinde yataklarını evlerin bu dümdüz damlarına serip yorgan yerine yıldızlı semayı üstlerine çekmiş gibi olur. Halikarnas Balıkcısı koca Bodrum'da sadece bir tek binaya, yani Bodrum kalesine dış biler. Nusret adlı bir vatandaşın şahsi teşebbüsüyle gerçekleştirilen Bodrum'da ahırdan bozma bir sinema vardır. (18 Haziran 1942)

Aslında Bodrum bir tezatlar müzesidir. Sadullah Daniş, bir dostunun tespitinden yararlanarak şöyle der: "Mübarek yerin hastahanesi yok, parkı var; hırsız yok, bekçisi var; kitabı yok, bilgini var; tahsisatı yok, belediyesi var; giyeni yok, pabucu var; bakımevi yok, cezaevi var ve nihayet serveti yok fakat neşesi var. Buna bir de postası yok fakat postahanesi varı da eklemek gerekir." Daha sonra da postanın gelişini, yazılan mektupların, gazetelerin kaç günde geldiği yahut gelmediği hususunda pek çok örnek hikâye anlatır. İstanbul'dan Bodrum'a gazeteler gelinceye kadar her şey

eskir. Halk, ilçe kahvesinin radyosundan olayları takip etmeğe çalışır. Muhtelif saatlerde bu radyonun etrafı kalabalık insan topluluğu tarafından çevrilir. Radyo ise derme çatmadır, uçurtma ipi, kapı mandalı, bira kasası gibi alet ve edevatla çalışması temin edilmiştir. Bu yüzden ona kahvecinin adına izafeten "Salih marka radyo" derler. Bodrum'da sokaklarda rastlanılan insanlara bakılınca, burasının şapka; kundura, kravat ve çorap ticaretinin iflas ettiği yer olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu eşyalar sadece ilçedeki memur aileleri tarafından kullanılmaktadır. (22 Haziran 1942)

Halikarnas Balıkcısı, yazara, Bodrum'u anlata anlata bitiremez. Ondan bir an önce deniz yolculuğunun zevkine varmasını ister. Bodrum evlerinden birinde uyku çekmesinin güzelliğini vurgular. Bodrum'da mehtap bol ışıklıdır, şimalin geceleri gibi bembeyazdır. Buna gece yansı güneşi bile demek mümkündür. Beyaz geceleriyle meşhur olan Bodrum'da yine ilanlar, reklamlar belediye tellalı vasıtasıyla yapılır. Sinema, tiyatro reklamları, adliye, belediye vesaire ilanları, nefesi kuvvetli tellallar vasıtasıyla şifahen duyurulur. İstanbul'da bazı binaların üzerinde "Buraya ilân yapıştırmak yasaktır" ibaresine rastlanılır. Bodrum'da bazı evlerin duvarlarında da "burada ilân bağırarak memnudur" denirse de kimse bu yasağı dinlemez. Hatta sinema tellâline, yeni bir film geldiği zaman, "aman bizim kapının önünde sıkı bağır" diye tembih edilir. (24 Haziran 1942). Bodrum'un denizini, mavisini, yeşilini öve öve bitiremeyen Sadullah Daniş, buradaki portakal bahçelerini, portakal ve limon çiçeği kokan rüzgârlarını sevmiştir. Onun gözünde de sulh(banş), Bodrum'un ta kendisidir. Banşı tahayyül etse aklına ilkin Bodrum gelecektir.

Sadullah Daniş'in Halikarnas Balıkcısı'ndan naklettiği görüşler: Sadullah Daniş'in röportajında öncelikle Halikarnas Balıkcısı'nın görüşlerini buluruz. Bu görüşlerle biz ünlü roman ve hikâyeciye daha iyi tanımış oluruz. Sözcüleş Halikarnas Balıkcısı, toprağı, anamıza; denizi, sevgilimize benzetir. Ona göre toprağın öfkesi, denize nispeten daha azdır, pek zor tutmaktadır. Toprağın bağrını çeşit çeşit aletlerle deşip kazarız, üzerinde yaramaz çocuklar gibi durup dinlenmeden hora teperez. Ama o hep müşfik ve feragatkârdır. Bir ana sabrıyla katlanır, üstelik her mevsim yığınla nimet, yığınla servet, yemiş ve çiçek verir.

Öte yandan denizin öfkesi; cilvesi, huy-suzluğu, hırçınlığı karaya nispeten pek çoktur. Koynuna muhabbetle girildiği anda can yarar. Denizden büyük fedakârlıklarla koparılan hediyeler, toprağınkilere nispetle süs eşyaları gibi lüktür. Edipler, şairler, denizin fırtınalarından önce yumuşayıp güzelleşmesini kadına benzetirler. Ona bağlanılır, çilesi çekilir, ama ona inanılmaz. Deniz kadın gibidir inanmak olmaz ha” diyen Tevfik Fikret’i hatırlatır. (26 Haziran 1942)

Süngercilerin Serüvenlerine Tanıklık:

Röportajda deniz ve deniz adamları da anlatılır. Yazar, öncelikle denizcileri tanımlamaya çalışır. Onları “kabına sığmayan, sıkır sıkır neşelenen, gümbür gümbür öfkelenen, içli, çocuk yürekli” olarak nitelendirir. Deniz adamı ataktır, sevimli bir atılışı vardır. Ancak bu atılış yüzde yüz şuurlidir. Bodrumlularda neşe irsidir. Başka yerlerde çocuğu güldürmek zordur, ağlatmak kolaydır. Burada ise çocuklar çok kolay güldürülür, çok da zor ağlatılır.

Bodrum’da tanıdığı meslektaşısı Reşat Turgay’ı örnek gösterir. Onun, denize duyduğu sevgi sayesinde yetişkin çocuklarından bile daha genç kaldığını söyler. Bu arada sünger avcılarının hikâyesine geçmeden önce Karada’da Robenson hayatı süren üç kız kardeşi tanıtır: Ayten, Nurten, Gülcihan. Babaları Bodrum’da bekçidir. Adada oturdukları harap ev, belediyeye aittir. Şükrü Efendi, “Hem adaya göz kulak olurum, hem de evi yıkılmaktan korurum” deyip ailesiyle birlikte buraya gelmiştir. Bu üç kızın en küçüğü altı, ortanca dokuz, en büyük on iki yaşındadır. Önce anneleri, sonra belediyeden aylık alan Bekçi Şükrü Efendi ölür. Daha sonra bu kızların adada yalnız, aç susuz kalışları hikâye edilir. Fakir balıkçıların, süngercilerin kendilerine yardım edişleri, imkân buldukça adaya uğrayıp yiyecek, içecek bırakışları nakledilir. Bu felaketlerde çocukların yaşayışları yürekler acısıdır.

Yazarın sünger avcılarına da yazısında çok yer ayırdığı görülmektedir. Halikarnas Balıkçısı’nın rehberliğinde ve yardımıyla sünger avcılarının yaşadıklarını görmesi için onlarla birlikte sefere çıkarlar. Önce hazırlıklar tamamlanır. Sadullah Daniş ile Halikarnas Balıkçısı, sünger avcılarına katılmak üzere şafakla birlikte sahile giderler. Sahilde liman çavuşundan ve hareket için arkadaşlarını bekleyen dört süngerciden başka kimse yoktur. Halikarnas Balıkçısı, birer çay içmeyi önerir.

Kahveci yoktur. O dükkâna ne zaman gelir, bilinmez. Fakat böyle şafak vakti balıkçılara, süngercilere kahve, çay lazım olabileceği için anahtarın kapının üzerinde bırakmıştır. İçilen çayların, kahvenin parası, kahvecinin çekmesesine bırakılır, bardaklar yıkanır, her şey yerli yerine konulur, daha sonra da kapıyı çekip giderler. (Bu kasası, kapısı hiç kilitlenmeyen balıkçı kahvesi, Halikarnas Balıkçısı’nın meşrebine de çok uygun düşmektedir.) Ancak hemen hareket edilmez. Dalgıç Hüseyin Yıldız ile Mevta Mehmet gelmemiştir. Onlar beklenir. Yazar bu Mevta Mehmet’in deniz serüvenlerini anlatır. Hüseyin Yıldız’ın deniz tutkusunu ve başardığı işleri dile getirir. Bu iki ünlü süngerci için Halikarnas Balıkçısı’nın verdiği bilgiler son derece ilgi çekicidir.

Halikarnas Balıkçısı’nın söylediğine göre bu sünger avcılarını denize açıldılar mı, bir iki bazen üç ay karaya dönmezler. Böyle uzun bir seferi onlarla birlikte geçirmelerine imkân yoktur. Onun için sünger avcılarını ricaları üzerine bu seferi düzenlemişlerdir ve uzun sürmeyecektir. Süngercilerin denizde geçirdikleri aylar zarfında yaptıkları işleri, Naci Sadullah bu yolculukta görecektir. O uzun seferlerde öncelikle, denizde kalacakları müddet içinde kendilerine yetecek kadar kumanyayı gemilere yüklerler. Karadan uzaklaşırken sahile biriken yakınları tarafından tıpkı cepheye giden askerler gibi uğurlanırlar. Onları uğurlayanlar arasında analar, babalar, kardeşler, dostlar, akrabalar, çocuklar, yavuktular vardır. Gidenlerin nerelere gidecekleri, ne kadar kalacakları ve bir daha dönüp dönmeyecekleri bilinmemektedir.

Yine Halikarnas Balıkçısı’nın dediğine göre, fakir bir süngerci sandalını bekleyen tehlikeler, sahilleri döven dalgalar kadar çoktur. Süngerci denizde türlü tehlikelerle boğuşur. Başa çıkamayacağı fırtınalarla karşılaşır en yakın sahile sığınır. Bu büyük mücadeleden sonra ellerindeki ölüm dirim kavgasının masum ganimeti vardır. Bodrum, gidenlerin bir daha hiç geri gelmediklerini çok görmüştür. Ayrıca süngerciler seferdeyken Bodrum’u dolaşan birisi, gözleri ufuklara çevrilmiş birçok yalnız insanla karşılaşır. Bunlar süngercileri beklemektedirler. Gözlerini ufuklara dikmiş oğlunun dönmesini bekleyen ve oğlunun ölüsüyle karşılaşan Osman Reis’in hikâyesi buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bodrum’da “Süngerciler geliyor” müjdesi yayıldı

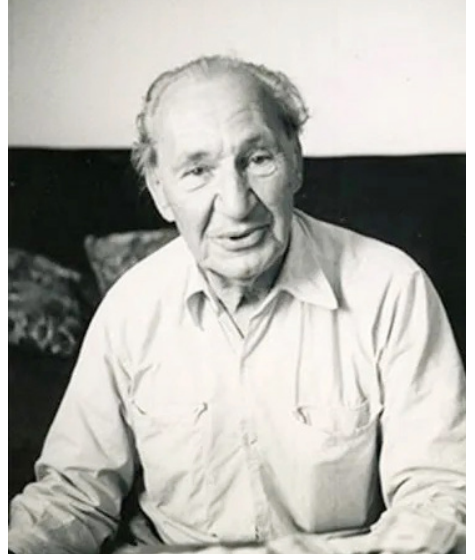
mı yüzlerce insanın yüreği hoplar, sahiller birdenbire kalabalıklaşır ama bir harbe gider gibi uğurlanan süngerciler, bir ölüm dirim gazasından sağ dönen kahramanlar gibi karşılanır. Süngercileri sadece yakınları, arkadaşları beklemez. Buram buram balık kokan süngercileri kediler de bekler. Kıyıya çıktıkları andan itibaren onların boyunlarına atılırlar.

Halikarnas Balıkcısı yazara, "çok şanslısın" der. Çünkü bir taşla bir sürü kuş vuracaklardır. Yani bu sünger avcılığında ona hem paraketa avını, hem de ahtapot avını gösterebileceklerdir. Çünkü bu işin iki ustası Mevta Mehmet ve Paluka'dır. Paluka, Halikarnas Balıkcısı'nın bazı yazı ve eserlerinde de adı sık anılan bir denizcidir. Mevta Mehmet ise ellisine basmış, ak saçlı, geniş alınlı, papağan burunlu, kocaman kulaklıdır. Röportajda ona mevta denilmesinin sebebi de anlatılmıştır. O günkü hali tasvir edilir, altı yıldan beri mefluç bir haldedir, iki bacağı hiç tutmamaktadır. Onu kötürüm bırakan hadise denizde vuku bulmuştur.

Yazar bu ikisini yine Halikarnas Balıkcısı'nın ağzından tanıtır. Paluka ahtapot avının ustasıdır. Bizzat denize dalar ve Naci Sadullah da onu deniz aynasından gözetler. Halikarnas Balıkcısı'na, bunca yıldır bulunduğu Bodrum'da onun ahtapot avlayışını seyretmek şimdiye kadar nasip olmamıştır. Denizin içindeki hareketlerini takip eder. Hüseyin Yıldız da bir başka yiğit denizcidir. Eli açıktır. O fakir haline bakmadan, denizin dibinden çıkardığı o çok kıymetli inciye, diğer hediyelerle birlikte Naci Sadullah'a vermiştir.

Süngerciler nasıl avlanırlar, nasıl sünger çıkarılır? Hangi şartlar içinde hayatlarını kazanırlar? Ellerine ne geçer? Gemi sahiplerine kazançlarını nasıl kaptırırlar? Bunun gibi pek çok sorunun cevabı röportajın son on, on beş tefrikasında anlatılmıştır. **Deniz Gurbetçileri** romanında da bu konuda epeyce bilgi vardır.

Sünger avcılarını bekleyen en büyük tehlike, deniz vurmasıdır (**12 Temmuz 1942**). Uzun uzun bu olayın nasıl meydana geldiği, dalgıçları bu tehlikeden korumanın yolları, hatta tedavi şekli hikâye edilmiştir. İşte Mevta Mehmet de kötürüm bacıklarını iyileştirmek için götürülmektedir. Bu usuller her zaman olumlu neticelenmez. Nitekim Mevta Mehmet de iyileşemeyecek ve denizden çıkarıldıktan birkaç gün sonra vefat edecektir. Bodrum sokaklarında denizde yapılan bu çetin kavganın

nın yarım bıraktığı birçok talihsiz insanlara rastlamak mümkündür. Bunlar dünyanın en ilkel vasıtalarıyla sünger çıkaran tüccarlarının hesapları sorulmayan kurbanlarıdır.

Röportajda, dalgıçların kaç metre derine indiklerine de değinilmiştir. Maskeleri güvenli değildir. Elle işleyen külüstür hava makinesine güvenip insan bir havuza bile dalamaz. Formaları giyile giyile iyice eskimiş, yama yapıla yapıla dökülmüverecek hale gelmiştir. Başkalarının hususi telefonla yaptıkları işi, bunlar, çürük uçurtma sicimiyle görmeye çalışmaktadırlar. Denizin içinde geçirilen zamanı belli eden âletleri dahi yoktur. Süngerciler bu işi delikli tasla kontrol etmeye çalışırlar. Çünkü bir insanın denizin elli metre derinliklerinde on beş dakikadan fazla bırakılması son derece tehlikelidir (**16 Temmuz 1942**).

Dalgıç Hüseyin Yıldız'ın yaşadıkları da bir hayli ilginçtir. Mevta Mehmet'in çıkardığı ıslak formayı giyerken, Cevat Şakir onu yazara tanıtır. Cevat Şakir'e göre Hüseyin Yıldız, Bodrum dalgıçlarının en cesurudur. Bir gün küçük bir ev boyunda kocaman bir balığın sırtına inmiştir. Başka bir gün kucağında kocaman ağırlık taşıyla bir köpek balığının ağzına dalmış, bu taş ve hurda hava makinesi sayesinde köpek balığından kurtulmuştur. Denizin dibinde rastladığı labirent gibi karmakarışık bir mağaradan dışarı çıkıncaya kadar akla karayı seçmiştir. Özetle sünger avcılarının dalma ameliyesinde kullanılan malzemelerin hepsi patrona aittir. Dalgıçlardan sakat kalanlara tazminat ödenmez. Çok sünger çıkardıkları zaman ödül verilmez.

Hepsi bir yana maskenin sağlamını, makinenin daha modernini, sandalın, motorun daha iyicesini satın alıp biçarelerin hizmetine de verilmez. Ölümün elinden vaktinde kaçabilmeleri için kültür bir saat bile hediye edilmez. Kısaca süngerciler hayatlarından asla emin insanlar değildir.

Naci Sadullah'a göre Cevat Şakir, sanatlarını ve sıfatlarını benimsediği deniz insanlarını kendine alabildiğine yakın duymaktadır. Hüseyin Yıldız'a bakan gözlerinde deniz suyu gibi tuzlu iki damla yaş vardır. Denizin çok tehlikesi vardır. En başta köpek balıkları gelmektedir. İkinci Dünya Harbi yüzünden Akdeniz'de boğulan insanların çoğalmasından köpek balıkları da insan etine alışmışlardır. Köpek balıkları süngerciye hava veren boruya musallat olurlar. Onu keskin dişleriyle parça parça ederler. Bu yüzden dışarı çıkamamış, havasız kalmış süngercilerle karşılaşmıştır.

Denizde dinamitle balık avlığı yapılmaktadır. Bugün bu hoş karşılanmamaktadır. Oysa usul, o tarihlerde en verimli av usulüdür. Fakat bunda bile denizciler köpek balıklarıyla mücadele etmek zorundadırlar. Bu mücadelenin nasıl yapıldığı bizzat yazara gösterilmiştir. Aynı şekilde Paluka'nın ahtapot avını da yazara seyrettirmişlerdir (**5 Ağustos 1942**). Denize paraketa atılması ve bu yolla balığın avlanmasına da örnek verilmiştir. Ahtapot avlığının kendisine göre birçok zorlukları, garabetleri, incelikleri vardır. Bu olay da Paluka (Mustafa)'nın deniz içinde yaptıklarıyla delillendirilmiştir. Yani röportaja malzeme sağlanmıştır. Cevat Şakir, "Paluka'yı bir gün yalnız sıkıştırabilirsen, anlatacaklarını dikkatle dinle. O sanatının sırrını kimseye vermez. Meselâ koca Bodrum'da ondan başka ahtapot avcısı yok gibidir" diyerek yazarı uyarmıştır.

Sonuç

Halikarnas Balıkçısı'yla, süngercilerle yapılan bu röportaj çok kişinin gözünden kaçmıştır. Erişilebilen bazı kaynaklarda bundan hiç söz edilmemektedir. Oysa Halikarnas Balıkçısı'nın röportajın yapıldığı tarihe kadar yani 1942 tarihine kadar onun sadece **Ege Kıyısından**(1939) adlı eseri basılmıştır.

Halikarnas Balıkçısı'nın Bodrum'da 1947 yılına kadar kaldığı bilinmektedir. Çocuklarının eğitime devam etmeleri için İzmir'e yerleşmiştir. Bu röportajda Halikarnas Balıkçısı, kıyafeti, davranışları, Bodrumlular tarafından nasıl sevildiği, onların gönüllerindeki yeri be-

lirtilmiştir. Deniz insanlarının yaşadığı güçlükler anlatılmış, zor şartlar altındaki geçimlerine ışık tutulmuş, Naci Sadullah'ın vasıtasıyla okurlara iletilmesi sağlanmıştır. Röportajda birkaçını tanıdığımız dalgıçların, sünger avcılarının hayatlarından kesitlerin ve daha bazı özelliklerin Halikarnas Balıkçısı'nın, roman ve hikâyelerinde karşımıza çıktığı görülmektedir. Özellikle sandal ya da gemi sahiplerinin yani kara insanlarıyla, deniz insanlarının hayata bakışlarında, insanlara yaklaşımlarındaki farklılığın da gözler önüne serildiği anlaşılmaktadır. Bu röportaj, Halikarnas Balıkçısı imzasının biraz daha tanınmasına vesile olmuştur.

Öte yandan Naci Sadullah Daniş'in bu röportajı sayesinde, Bodrum yolculuğunun ta başından itibaren yeni yeni insanlar tanınmış, o günkü coğrafi ve sosyal imkânlardan haberli olunmuştur. Yazarın uyuz hastalığına yakalanması, otel köşelerinde olmuş ve Bodrum'da, Cevat Şakir'in tavsiyesi ve yardımıyla bundan kurtulmuştur. Ege'nin bu güzel beldesinin önemi ve değeri röportajda çok güzel bir şekilde ifade edilmiştir. Bir güzel ayrıntı da şudur: Cevat Şakir'in İngiliz Kralı George yazdığı ve Anadolu'ya ait bir eserin geri gönderilmesi yolundaki mektup ile British Museum yetkililerin buna verdiği cevabın burada yayımlanması da röportaja ayrı bir değer katmıştır. Halikarnas Balıkçısı, bu mektupla Anadolu'dan çeşitli şekillerde kaçırılan antik eserlerin geri istenebileceğini de göstermiş olmaktadır.

Hâsılı "Halikarnas Balıkçısı" müstearı, asıl verimli çalışmalarını bu röportajdan sonra yapmış ve bugün yirmi biri bulan eserlerini kaleme almıştır. Yazıları giderek önemsenmiş, söyledikleri dikkate alınmış, Bodrum her platformda öne çıkmaya başlamıştır. Türk roman ve hikâyesinin çok eksik bir yanı olan deniz ve deniz insanlarının hayatlarını işlemek, kara insanları gibi onların da dünyasına eğilmek gerektiği belleklere yerleşmiştir. Üç tarafı denizle çevrili bir ülkede onların da kendilerine has bir hayat hikâyeleri olabileceği vurgulanmıştır. Röportajda, Halikarnas Balıkçısı'nın görüşüne göre Bodrumlu ama dünyanın en usta ve cesur dalgıçları, sünger avcıları olan Mevta Mehmet, Hüseyin Yıldız, Küçük Hüseyin, Hasan Kaptan, Paluka Mustafa gibi denizcilerin gerçek hayatlarından kesitler, sahneler, uygulamalı bir biçimde gözler önüne serilmiştir.

DİVAN-I LUGATİ'T TÜRK VE ATASÖZLERİ - 3

ANUŞ
GÖKÇE

Iki sayıdır devam eden Divan-ı Lügati't Türk'ten seçtiğimiz atasözlerinin aktarılması ve varsa bu gün kullanılan benzerlerinin yayınlanması bu8 sayımızda sona eriyor. Bakalım bu sayımıza hangi atasözleri kalmış ve bunların halen kullanılanları varsa bunlar nasılmış? Hep beraber okuyup öğreneelim...

*

Tenğsizde teğirmen turgursa yarağsızda yer barır: "Yaraşmayan, denk olmayan yerde değirmen yaparsa, imkânsız bir sırada yar peyda olur." Mümkün olan ve yaraşan bir yerde değirmen yapmayan bir kimse için zamansız bir yar, yarık hasıl olur. Bu söz, vaktinden başka bir zamanda bir işi yapan kimse için kullanılır. (s.355)

King ton opramas, kenğeşliğ bilig artamas: "Geniş elbise yıpramaz, danışıklı iş bozuk olmaz." Geniş elbise parçalanmaz, akıl danışıklı, meşveretle birleşirse iş bozuk çıkmaz. Bu söz bir kişi bir iş yaparken bilenlere danışması gerektiğini ifade etmek için söylenmiştir. (s.358) **Günümüze, "Danışan dağları aşmış, danışmayan düz yolda şaşmış."** olarak gelmiştir.

Erge mung teğir tağ senğirinçe yel teğir: "Adama bun gelir, dağ başına, dağ çıkıntısına yel gelir." İnsana bun gelir, nitekim dağ burununa da yel gelir. Yel gider, dağın burnu kalır. Bu söz günümüze **"Dağ başında kar eksik olmaz."** olarak gelmiştir. Çünkü herkesin bir sıkıntısı vardır. Birin birin miñ bolur, tama tama köl bolur: **"Birer birer bin olur, damlaya dam-**

laya göl olur." Bu söz günümüze **"Damlaya damlaya göl olur."** şeklinde gelmiştir. (s.360)

Süseğen udhka Tengri münğüz bermes: "Süseğen, çok süsen öküze Tanrı boynuz vermez." Birine zarar dokunacak kişi için Allah o işi yapmaya fırsat vermez. (s.364)

Közden yırasa köngülden yama yırar: "Gözden irak olan göntülden irak olur." Bu söz günümüze aynen gelmiştir. (s.366)

Edhgü er sünğükü erir atı kalır: "İyi adamın kemiği erir, çürür; adı kalır." İnsanın iyilik yapması için söylenmiştir. (s.368) Günümüze **"At ölüyor meydan kalır, yiğit ölüyor şan kalır."** şeklinde gelmiştir.

Kalıñ berse kız alır, kerek bolsa kız alır: "Çeyizi veren kız alır, gerekli olanı pahalı alır. Bir oğlan çeyiz verirse gelini kız oğlan kız alır." Bir şeyi isteyen kimse o şey kendisine gerekli ise onu yüksek parayla alacaktır, masraftan kaçınmayacaktır. (s.371)

Öküş sevinç bolsa katığ ohsnır: "Çok sevilen yaman pişman olur." Çok sevilen kimse bu yüzden daha şiddetli bir kaygıya düşer. Bu söz taşkınlık yapılmaması için söylenmiştir. (s.373 vd.) Günümüze, **"Çok gülen çok ağlar."** şeklinde gelmiştir.

Toyn tapuğsak Tengri sefinçsiz: "Toyun tapmak ister, ama Tanrı memnun değil."

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

BÜYÜKLERİN İMTİHANI

Allah'a yakın olanların imtihanları çetin olur,
Acıların ne kadar büyük olsa da onlar metin olur.

7 Ekim 2022

(Ahmet Sevgi)

Kaşgarlı Mahmud (1008 – 1105)

-Kaşgar'ın 45 km güney batısındaki Opal kasabasında dünyaya gelen Mahmud bin Hüseyin bin Muhammed 11.yüzyıl leksikografıdır.

-Karahanlı soyundan asil bir ailenin ferdidir. Rivayete göre kentte bir devir teslim için ziyafetler hazırlanmış bu sırada Yağan Tekin'in eşlerinden Hanısı, tahta kendi oğlu İbrahim'i geçirebilmek için diğer şehzadeleri zehirlemiştir. Kaşgarlı Mahmud'un babası da zehirlenenler arasındadır.

-Mahmud bu tuzaktan kendisini kurtarıp Batı Karahanlı Devletinden kaçmıştır. Karahanlı Devleti'nin yeni Hükümdarı İbrahim onu her yerde aradığı için Mahmud kendisini gezgin bilgin gibi sıfatlarla tanıtarak sürekli yer değiştirmiştir.

-Böylece 15 yıl boyunca Türklerin yaşadığı toprakları karış karış gezmiş, Arapça Farsça Oğuz, Kıpçak, Hakaniye, Kepenek, Çiğil ve bunu gibi birçok lehçeyi öğrenmiştir.

-Divan-ı Lügati't-Türk isimli dünyaca ünlü eseri yazmıştır. Kitabın tek yazması olan nüsha bu gün İstanbul Millet Kütüphanesi'ndedir.

(s.377) Bu söz başka birine bir iş yaparak iyi yaptığını zanneden fakat yaptığı işten iğrenilen kimse için söylenir. (s.377)

Yazması yağmur, yağılmaz bilge yağ-ku: "Usta atıcı yağmur, yanılmaz bilgin yankı." Usta atıcı yağmurdur; çünkü yağmurun nişan yeri yeryüzüdür. Yeryüzü geniştir, atılan şey sapmaz, bir yana düşer. Her şeyde doğru söyleyen bilgin yankıdır. Çünkü ne söylersen sana aynı şekilde cevap verir. Bu söz bir yanlış iş işleyip de özür dileyen kimse için söylenir. (s.380)

İki koçnar başı bir saçta pışmas: "İki koçbaşı bir tencere pişmez." Bu söz bir yerde toplanan ve birisinin çıkması gereken lider için söylenir. Benzeri, "**Bir koltuğa iki karpuz sığmaz.**", "**Bir ipte iki cambaz oynamaz.**" şeklinde gelmiştir. Kanğdaş kuma urur, içdiş örü tartar: "**Baba bir olanlar birbirini çekemedikleri için çok dövüşürler. Ana bir kardeşler aralarında sevgi olduğu için birbirlerine yardım ederler.**" (s.382)

Yalñuş kaz ötmes: "Bir tek kaz ötmez." İşlerinde başkalarıyla yardımlaşmak gerektiğini ifade eder.(s.384) Benzeri, "**Bir elin nesi var, iki elin sesi var.**"

Yalñuk oğlu yokadhur, edhgü atı kalır: "Ademoğlu yok olur, iyi adı kalır." Bu söz daima iyilik yapılması için söylenmiştir. (s.384)

Alın arslan tutar, küçin sıçgan tutmaz: "Al ile -hile ile- arslan tutulur, güç ile sıçan tutulmaz." Zor işleri güzel çareler bularak kolaylaş-

tırmak için söylenir. (s.412)

Sabanda sandruş bolsa örtğünde irteş olmas: "Sabana sürerken çekişme olursa harmanda kavga olmaz." Bir işin yapılacağına önceden tedbir alınması hususunda söylenmiştir. (s.416)

Yalksa yeme yağ edhgü, köyse yeme kün edhgü: "Bıksan yine yağ iyi, yaksa yine gün iyi." İnsan ne kadar yağdan bıksa da yağ yine tatsız tuzsuz yemeklerden daha iyidir. Güneş her ne kadar yakarsa yaksın sisten ve pustan daha iyidir. (s.435)

Kökge sudhsa yüzge tüşür: "Göğe tükürse yüze düşer." Büyük adamlara düşmanlık etmemek üzere söylenmiştir. (s.439)

Sonuç

Divan-ı Lügati't- Türk bulunmaz bir hazinedir. Sadece atasözleri değil, yüzlerce deyimler vardır. Ayrıca destan parçaları, dörtlükler, beyitler vardır. İlk Türk destanı Alper Tunga'nın ilk dörtlüğü vardır. Bu destan hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. Bu yönüyle kitap ayrı bir ehemmiyet taşır.

Türk boyları, şehirleri, ırmakları, dağları hakkında, bazı önemli şahıslar hakkında da önemli bilgiler vardır. Şu destanı ve Zülkarneyn (Büyük İskender), Alper Tunga'nın kızı ve kurduğu şehir hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bunları daha sonraki bir araştırmaya bırakarak atasözlerini cilt ve sayfa numaralarını vererek derli toplu bilgi vermeye çalıştım.